

Yrjö Wichmannin muisto

Syyskuun 8:ntena päivänä tuli kulu-neeksi tasan sata vuotta professori Yrjö Jooseppi Wichmannin syntymästä. Meidän on syytä tässä kokouksessamme¹ omistaa hetki hänen muistonsa kunnioittamiseksi, sillä hänen elämäntyönsä liittyy erottamattomasti seuramme vaiheisiin. Yrjö Wichmann oli omistautunut harvinaisen eheästi niiden päämäärien hyväksi, jotka seuramme on ottanut omikseen.

Hän oli seuramme keskeisiä toimihenkilöitä monien vuosien ajan. Jo vuodesta 1894 vuoteen 1898 hän toimi toisena sihteerinä, ja ensimmäisenä sihteerinä 1898—1905. Toisen varaesimiehen tehtäviä hän hoiti 1909—1919 ja oli sitten ensimmäisenä varaesimiehenä vuodesta 1919 kuolemaansa saakka vuoteen 1932. Käytännössä hän joutui E. N. Setälän ollessa estyneenä hoitamaan itse asiassa esimiehen tehtäviä. On ehkä syytä mainita, että hänellä oli merkittävä osuus suomalaisten tutkimusmatkailijoiden kieli- ja kansatieteellisten aineskokoelmien julkaisuohjelman alkuun saattamisessa. Tätä ohjelmaa, niin kuin tiedetään, toteutetaan yhä edelleen ja sillä on vieläkin keskeinen asema seuramme toiminnassa.

Mutta Wichmann ei suinkaan ollut ainoastaan työn organisoija, hän oli ennen kaikkea väsymätön tutkimusmatkailija ja tarmokas tiedemies. Hänellä on kiistaton kunniasija niiden vuosisadan vaihteen suurten joukossa, jotka ovat hankkineet suomalais-ugrilaiselle tutkimukselle katoamatonta mainetta.

Seuramme, joka heti alkuun oli asettanut tärkeimmäksi tehtäväkseen uuden aineksen keruun ja julkaisemisen, myönsi keväällä 1891 vastikään filosofian kandidaatiksi valmistuneelle Yrjö Wichmannille stipendin votjakin kielen tutkimista varten. Torsten Aminoffin, lahjakkaan,

mutta odottamatta kuolleen tutkijan suurin lupauksin aloittama työ kaipasi kipeästi jatkajaa. Wichmann oli saanut kenttätööhön kosketusta merkittävästi muistiin laudatur-työtänsä varten Lestijoen murteen äänneopillisia seikkoja. Lahjakas ja innostunut nuori tutkijan-alku oli kiinnittänyt opettajien huomion puoleensa. Wichmann valmistautui tehtävänsä huolella. Stipendin antajat oivalsivat, että osa ajasta oli ensin käytettävä venäjän kielen taidon hankkimiseen. Wichmann oleskelikin heinäkuusta lokakuun loppuun ensin Hatsinassa ja sitten Kasanissa, missä hän sai kuten muutkin suomalaiset seminaarinjohtajalta Ilminkiltä tervetulleita neuvoja. Varsinaisen kenttätönsä Wichmann aloitti Karlyganin kylässä, joka sijaitsee n. 140 virstaa Kasanista pohjoiseen. Hän oli erittäin huolellinen kielenoppaita valitessaan. Niinpä eräät olivat varsin valistuneita. Wichmann oivalsi jo tällöin, että työn menestyminen vaati tutkittavan kielen käytännöllistä hallintaa, ja siihen hän pyrki kaikin tavoin. Karlyganissa Wichmann viipyi kaikkiaan viisi kuukautta. Sen jälkeen hän siirtyi Glazoviin. Pari kuukautta kului täällä, ja suoritettuaan lyhyitä matkoja Slobodskin ja Jelabugan piirikuntiin hän palasi lähes vuoden vaatineelta matkaltaan kotiin. V. 1894 Wichmann saattoi jatkaa kanslerin myöntämän apurahan turvin keräystyötään tällä kertaa Birskin, Sarapulin ja Malmyžin piirikunnissa. Hän poikkesi myös Karlyganiin valokuvaamaan pakanallisia uhrijuhlia, joita vielä vietettiin. Seuramme aikakirjoissa todetaan, että juhlista otetut kuvat olivat laatuaan ensimmäiset.

Votjakin jälkeen Wichmann suuntasi harrastuksensa syrjäääniin, läheiseen sukukieleen, johon hän jo v. 1897 ilmestyneessä votjakin kieltä koskevassa väitös-

¹ Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksessa 20. 9. 1968 pidetty muistopuhe.

kirjassaan oli vertailun vuoksi joutunut kiinnittämään huomionsa. Matkan hän suoritti 1901—1902 ns. Aleksanterin stipendin turvin. Syrjääniin Wichmann oli jo aikaisemmin perehtynyt omalta kuulemaltaan Helsingissä, jonne seuramme pyynnöstä ja kustannuksella oli Pietarista komennettu siellä palveleva syrjääniläinen merisotilas.

Syrjääniläisyydelle suoritettuun matkaan eivät kenttätyöt päättäneet. Edessä oli vielä pitkä kolmivuotiskausi, 1905—1908, jonka ns. Rosenbergin stipendi teki mahdolliseksi. Ohjelmaan kuuluivat nyt usuna kohteina tšeremissi ja unkarilainen. Tarkoituksena oli myös lisätutkimuksien suorittaminen votjakin ja syrjäänin alalla.

Ensimmäisenä kohteena oli tšeremissi, ja matkalle seurasi nyt mukana hänen nuori unkarilaissyntyinen puolisonsa. Rouva Julie Wichmann, joka yhä edelleen on clossa, oli kansantieteilijä ja hän sai kokoon erinomaisen arvokasta ja huolella muistiinmerkittyä ainesta, mistä seuramme julkaisema Beiträge-teos antaa hyvän todistuksen. Wichmann itse keräsi murreainesta viideltä eri alueelta, ja tällä kertaa hän sai saaliikseen myös melkoisen määrän fonogrammeja. Matka ei kestänyt täyttä vuotta, sillä se oli keskeytettävä vaikeiden olosuhteiden vuoksi ennen aikojaan. Wichmann lähti nyt toteuttamaan unkarin kieleen kohdistuvia suunnitelmiaan ja jätti tšeremissin samoin kuin syrjäänin ja votjakinkin odottamaan vuoroaan, jota sitten ei kuitenkaan enää tullut.

On ehkä paikallaan mainita, että Wichmann oli harjoittanut kielitieteellisiä opintoja Unkarissa v. 1899 ja 1904 ja että hänellä käytännöllisesti erinomaisesti unkaria osaavana oli mainiot edellytykset suoriutua tehtävästään.

Wichmann oli ottanut tutkittavakseen itäunkarilaiset murteet, joista ei ollut riittävästi tietoa. Moldovassa hän keräsi arvokasta sanastoainesta ns. csángó-unkarilaisten parissa.

Nykyajan ihmisen on vaikea muodos-

taa itselleen riittävän selvää käsitystä siitä, mitä ponnistuksia tällaiset tutkimusmatkat suorittajaltaan vaativat. Pelkkä matka oli jo ankara rasitus. Hitaasti vuorokausikaupalla jyskyttelevät junat, vaivalloisesti ähkyvät pienet jokilaivat ja kelvottomia tai suorastaan olemattomia teitä ryömivät pahaiset hevospelit panivat fyysisen kunnan kovalle koetukselle. Mutta se kaikki oli vähäistä siihen verrattuna, mitä perillä sai kokea. Lika ja syöpäläiset, sairaus, kunnollisen ravinnon puute ja kaiken kukkuraksi epäluoloinen, taikauskoinen ja paikoin pimeän pakanuuden vallassa elävä kansa. Työn menestyksellinen suorittaminen ei vaatinut nuorelta tutkijalta yksinomaan tietoja ja taitoja sekä horjumattontta uskoa asian tärkeyteen, vaan usein suorastaan sankaruutta.

Yrjö Wichmannkaan ei säästynyt Itä-Venäjän loputtomilta vaihoilta. Niinpä hänen oli pakko, kuten jo sanoin, keskeyttää v. 1906 tšeremissin tutkimuksensa, kun talonpojat rupesivat noihin aikoihin levottomasti liikehtimään ja ja kun nälänhätä ja kulkutaudit olivat ovella. Mutta turvallisempaa ei ollut edes Moldovassa csángó-unkarilaisten parissa. Veriset talonpokaismellakat riehuvat, ja sekin talo, missä Wichmann majaili, uhattiin polttaa. Me jotka hyvinvointivaltion tarjoamissa suojaisissa kammioissa suoritamme työtämme, emme useinkaan tule ajatelleeksi, mitä uhrauksia seuramme aineskokoelmat ovat vaatineet. Ne ovat kallisarvoisia ja ainutlaatuisia muistomerkkejä monessa mielessä.

Yrjö Wichmann ei itse ennättänyt saattaa kaikkia keräelmiään painoon uutterraasta julkaisutoiminnastaan huolimatta. Mutta meillä on selvä kuva niiden laadusta ja laajuudesta.

Votjakkilaiskeräelmät ilmestyivät kahdena yhteensä 400 sivua käsittävänä niiteenä v. 1891 ja 1901. Syrjääniläiset kansanrunot, n. 350 sivua, ilmestyivät v. 1916. Vuotta ennen kuolemaansa, siis v. 1931, Wichmann sai nähdä val-

miina 500-sivuisen tšeremissin teksti-kokoelmansa.

Csángó-murteen sanakirjan toimittivat v. 1936 Bálint Csűry ja Artturi Kannisto julkisuuteen. Wichmannin harras oppilas T. E. Uotila, jolle permiläisainesten julkaiseminen oli uskottu, sai valmiiksi syrjäänin sanakirjan v. 1942. Votjakin sanakirjan työt keskeytti liian varhainen kuolema. Työtä jatkaa seuramme sihteeri, tohtori Mikko Korhonen. Tšeremissin sanakirjan julkaisutyön on tohtori Alhoniemi pannut alulle.

Wichmannin varsinaiseen tieteiliseen luomistyöhön ei tässä yhteydessä ole mahdollista lähemmin puuttua. On selvää, että se aivan olennaisesti nojaa siihen ainekseen, jonka hän itse oli kentällä kerännyt. Jo väitöskirja, joka käsittelee votjakin ensi tavun vokaaleja, oli ensimmäisen ja toisen matkan tulosta.

Hänen monilukuiset permiläiskielten etymologiansa, arvokas tutkimus tšeremissin nomininjohtimista sekä solidi tšuvassilaislajinoja permiläiskielissä käsittelevä työ ym. eivät olisi olleet mahdollisia ilman omakohtaista keruutyötä. Näissä tutkimuksissaan hän on antanut tärkeän panoksen tieteeseemme.

Ei ole vähäiseksi arvioitava hänen henkilökohtaista vaikutustaan yliopiston opettajana. Kuulun itse niihin onnellisiin, jotka ovat saaneet seurata hänen harvinaisen selkeätä opetustaan. Hän oli armoitettu pedagogi. Hänen isällistä ohjaustaan ja neuvojaan en ole milloinkaan unohtanut.

Suomalais-ugrilainen Seura tulee aina lukemaan Yrjö Wichmannin etevimpien ja uskollisimpien työntekijöidensä joukkoon.

PAAVO RAVILA